

דברים אלו נמסרו בשיעור שנערך ע"י הועד
לחיזוק התורה דקווינס, ואמרתי בלבי
להרצותם כזכות לע"ג האשה החשובה מרת
יוכבד פעשא בת הלל למשפחת מאיברוך ע"ה.
ת.נ.צ.ב.ה.

בענין נשים המחייבות את עצמן במצוות עשה שהזמן גרמא

תנן במס' קידושין (כט.), וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים
חייבין ונשים פטורות. לקמן יבואר שנחלקו התנאים וכן הראשונים
והפוסקים בנוגע לנשים שרוצות לחייב את עצמן במצוות עשה שהזמן גרמא.
יש אומרים שאסורות לעשות כן משום בל תוסיף, ויש אומרים שמותרות
לעשות כן. ושוב נחלקו לפי הצד שמותרות אם מקבלות שכר המצווה או לא.
וכמובן שמחלוקת הראשונים אם נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא
קשורה במח' הנ"ל, וכפי שיתבאר לקמן.

נשים בסמיכה

איתא בגמ' חגיגה (טז:) וז"ל, מיתיבי דבר אל בני ישראל וסמך בני
ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות רבי יוסי ורבי שמעון אומרים בנות
ישראל סומכות רשות. אמר רבי יוסי סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו
עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני
שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים. . . לעולם אימא לך בעינן
בכל כחו דאמר להו אקפו ידיכו וכו' עכ"ל. מפשטות דברי סוגיית הש"ס
משמע דלכו"ע נשים פטורות ממצות סמיכה מגזירת הכתוב של בני ישראל
ולא בנות ישראל. אמנם, לפי הת"ק אסורות לסמוך, ואילו לפי ר' יוסי ור'
שמעון מותרות לסמוך. אולם, בהמשך הסוגיא שם מבואר שאפילו למ"ד
שנשים מותרות לסמוך, אין זה אלא סמיכה קלה בהקפת ידים ולא סמיכה בכל
כחה. והוא משום שסמיכה בכל כחו היא עבודה בקדשים ואסורה לכל מי
שאיננו מחוייב בסמיכה כגון נשים. ולפי"ז נמצא דמתירים לנשים לסמוך
משום נחת רוחן, אבל רק בהקפת ידים שאינה קיום מצוה כלל. כן היא
פשטות הבנת הסוגיא, אבל נראה לקמן שנחלקו הראשונים בביאור הסוגיא.

והנה מבואר כאן שנשים פטורות מסמיכה משום גזה"כ. אולם,
הקשו התוס' (מנחות צג: ד"ה ידו) דל"ל קרא, היה לנו לפטור נשים מסמיכה
משום דסמיכה היא מצות עשה שהזמן גרמא. בתוס' הנ"ל לא הביאו תירוץ
לקושייתם. אבל התוס' בקידושין (לו. ד"ה הקבלות) ג"כ העירו כנ"ל ותירצו

דאע"ג דסמיכה הויא מ"ע שהזמן גרמא, כיון דאיתקש סמיכה לשחיטה הו"א שכתבו ששחיטה כשרה בנשים ה"ה בסמיכה. אך כתב הטו"א (חגיגה טז): שקושית התוס' מעיקרא ליתא. שהרי סמיכה אינה מצות עשה שהזמן גרמא כלל, שהגדר של מ"ע שהזמן גרמא הוא שהזמן מגדיר שעת קיום המצוה, ואחרי שעבר הזמן שוב בטלה המצוה לגמרי, כמו בשופר או לולב, וזמני חיובן הם רק ביו"ט שלהן, וכשעבר היו"ט שוב בטלה המצוה של אותו שנה לגמרי. אבל בסמיכה, כשבא הלילה יש רק הפסק בזמן קיום המצוה, ולא בטול, שהרי כשיעיר היום שוב חוזר וניעור אותו חיוב מצוה של אתמול. וכתב המנחת אלעזר (ח"ב סי' מז) שעפ"י יסוד הטו"א יש ליישב דברי הרמב"ם התמוהין, דהרי כתב הר"מ (בפ"א מהל' בית הבחירה הל' יב) וז"ל, אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין לא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה, אם אין בונין בלילה, הרי הוא מעשהז"ג וא"כ אמאי כתב הר"מ דנשים חייבות? אמנם, עפ"י ביאור הטו"א דבריו מיושבים, שכשבא הלילה יש רק הפסק במצות הבנין ולא ביטול, ולכן אינה נחשבת למ"ע שהזמן גרמא.

ביאור בשיטה שנשים לא סומכות כלל

דעת הת"ק בגמ' חגיגה שם היא שנשים אינן סומכות. ומשמע ממה שכתב רש"י בב' מקומות (ר"ה לג. ד"ה הא נשים מעכבין, עירובין צו. ד"ה ולא מיחו) שהוא משום שנשים שעושות מ"ע שהזמן גרמא עוברות על איסור דבל תוסיף. אמנם כבר העיר המהרש"א (ר"ה לג.) שנשים שמקיימות מ"ע שהז"ג אינן עוברות באיסור דבל תוסיף, דבל תוסיף שייך רק היכא דמוסיף על עצם המצוה, כגון ה' מינים בלולב או ה' פרשיות בתפילין. והוסיף המהרש"א דאף למ"ד שנשים אינן מקיימות מ"ע שהז"ג, אמרינן כן רק במצוות מסויימות, כגון תקיעת שופר שיש איסור דרבנן כשתוקע שלא לצורך, וכגון סמיכה שיש בו איסור דעבודה בקדשים. מיהו, במ"ע שהזמן גרמא שאין בה איסור מצד עצמה, כגון ישיבה בסוכה (אם לא שנקוט כדברי העונג יו"ט שנביא לקמן שיש עבירה של הנאה מהסוכה שלא במקום מצוה) אין איסור כלל, שהרי בל תוסיף אינו שייך כאן.

אמנם, ראיתי בספר אבני חושן על עניני בל תוסיף להרה"ג ר' שמואל ניימאן שליט"א (ענף ראשון סי' ג) שכתב ליישב את שיטת רש"י עפ"י דברי הרמב"ן עה"ת. דכתב הרמב"ן (דברים ד:ב) שיש ב' סוגי בל תוסיף: א' הוספה על עצם המצוה כגון חמש מינים בלולב וחמש פרשיות

בתפילין; ב' עשיית מצוה חדשה. וכתב הרמב"ן שלכן כשבאו חז"ל לתקן פורים הוצרכו להביא מקור לזה מהתורה – מה בעבדות לחרות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן (מגילה יד.) – דבלאו הכי היה אסור משום בל תוסיף. ומה"ט כתב רש"י דגם בכה"ג שנשים עושין מצוה שפטורות ממנה איכא משום בל תוסיף.

נשים סומכות רשות

כבר ראינו בגמ' חגיגה (טז:) שרבי יוסי ור' שמעון סוברים דנשים סומכות רשות. ובסוף הסוגיא מבואר דעבדי כן רק בהקפת ידים ולא סמיכה בכל כחן. אמנם, יעויין בפירוש הראב"ד לתורת כהנים (ספרא פרשתא ב) שביאר דברי ר' יוסי ור' שמעון שנשים סומכות רשות בב' אופנים. לפי דרך הראשון, נשים יכולות לסמוך בכל כוחן כמו אנשים, וגם יש להן קיום מצוה, ואע"פ שאין להן קיום מצוה כמו אנשים בזה, דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, אפ"ה אלים הקיום של הנשים בציצית עד כדי כך שיכולות להתעטף בבגד של פשתים עם תכלת של צמר ושפיר נאמר דעשה דוחה לא תעשה. אמנם, דבריו כאן סותרים למה שכתב בהשגותיו על הר"מ (פ"ג מהל' ציצית ה"ט) שלובשות דוקא ציצית שאין בהן כלאים. ובישוב הדברים כתב הרה"ג ר' ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל בקונטרסי שעורים לקידושין עמ' קכה וז"ל וכוונת ראב"ד בהשגות דלר"מ לשיטתו דאין מברכות היה לו לפרש דדוקא בציצית שאין בו כלאים. . . מה שאין כן לר"ת דמברכות מותרות גם בכלאים כמו בסמיכה בכל כוחו וכנ"ל וכו', עכ"ל. וביאר הראב"ד עוד שדברי הגמ' שמוקים הדין של נשים סומכות רשות אמורים רק בקרבן של אנשים שנשים רצו לסמוך. ואז אמרינן דכיון שאין הקרבן שלהן יש להן לסמוך רק בהקפת ידים. אבל כאשר אשה מביאה את קרבנה אז היא יכולה לסמוך סמיכה רגילה בכל כחה.

אמנם כתב הראב"ד עוד פירוש בנשים סומכות רשות, והוא כפי פשטות הגמ', שמותרות רק בהקפת ידים. ולמסקנה העדיף הראב"ד פשט הראשון, דבפשטות הסמיכה שהתירו לנשים היא אותה הסמיכה בכל כחו.

יש עוד ראשונים שגם סוברים דכוונת הש"ס דנשים סומכות רשות היא לסמיכה בכל כוחן. עי' בר"ן סוכה ט:–י. בדפי הרי"ף שברור מדבריו שנשים סומכות רשות היינו סמיכה בכל כחן.

ויש שפירשו דגם נחלקו רש"י ותוס' בגדר של נשים סומכות רשות. רש"י (חולין פה. ד"ה סומכות רשות) כתב וז"ל, ואע"ג דלא מיחייבא ולא

אמרינן עבודה עובדת בקדשים והכא נמי לא אמרינן מחללת יו"ט היא עכ"ל. הנה ממה שכתב רש"י דהוי עבודה בקדשים משמע שהסמיכה היא בכל כחו (וכן מבואר בספר קונטרסי שיעורים הנ"ל, עמ' 246 אות ג.) ברם, כתבו התוס' שם (חולין פה. ד"ה נשים) היינו באקפויי ידא וכו', ודלא כדמשמע מרש"י. ואם סוברים דסומכות בכל כחן, ממילא סברינן די להן קיום עשה.

שיטת הרמב"ן בעשה דוחה ל"ת

ונראה גם מדברי הרמב"ן שכשאשה מקיימת מצות עשה יש לה קיום גמור של מצות עשה. דאיתא במשנה דכתובות (לט.) דאע"פ שברך כלל המאנס אשה חייב לישא אותה לקיים מצות ולו תהיה לאשה, אם אינה ראויה לבא בישראל כגון גרושה לכהן, אינו רשאי לקיימה, שנאמר ולו תהיה לאשה – אשה הראויה לו. והקשה הגמ' (כתובות מ.) דנימא עשה דוחה ל"ת. ותי' הגמ' היכא אמרינן נתי עשה ונידחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיימה לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל. וכתב הרמב"ן (שם) דעשה דוחה ל"ת דוקא בעשה שמוכרח לקיימו, כגון מילה שבודאי צריך לקיימו בכל אופן, ואין טעדיקי ליפטר ממנו. אולם בעשה דלו תהיה לאשה, שאם אין האשה רוצה אין כאן מצות עשה, לא אלים עשה כזה שאינו הכרחי לדחות לא תעשה. וכתב הרמב"ן שעשה שאינו הכרחי דומה לעשה שאינו שוה בכל, שבשניהם העשה לא אלים לדחות את הלא תעשה. אולם עיין בדברי יחזקאל (סי' כח) שהקשה על הרמב"ן שלכאורה דבריו תמוהים, דאם עשה שאינו שוה בכל לא דחי ל"ת, א"כ איך מותר כלאים בציצית, הא ציצית ג"כ אינו שוה בכל, דהוא מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות. וכתב הדברי יחזקאל שנראה שס"ל להרמב"ן דאי נשים מקיימות מ"ע שהזמן גרמא, הוי הקיום קיום עשה גמור וממילא הוי עשה השוה בכל, ובכה"ג עשה דוחה ל"ת. נמצא לפי"ז שדברי הרמב"ן הם כדברי הראב"ד בפירושו הראשון על הספרא הנ"ל.

בענין שכר מצוה במ"ע שהזמן גרמא

עוד יש לעיין אם יש שכר מצוה היכא דנשים עושות מעשהז"ג. ופשיטא דאיכא צד לומר דמקבלות שכר רק למ"ד שנשים סומכות רשות דאל"כ אסור. ובודאי לפי הדעה הראשונה בראב"ד הנ"ל, ולהרמב"ן הנ"ל דהתירו לנשים ללבוש כלאים בציצית, ודאי שיש להם קיום מצוה. אמנם, לאלו שסוברים שנשים סומכות רשות היינו רק בהקפת ידים, צריך ביאור אם נשים מקבלות שכר כשמקיימות שאר מצוות עשה שהזמן גרמא.

יש שהוכיחו (עי' קהילות יעקב ברכות סי' טו) ששיטת רש"י היא שנשים אין מקבלות שכר כלל על מצות עשה שהזמן גרמא. דתנן במס' סוכה (מב.), מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת וכו', עכ"ל. ואיתא עלה בגמ' שם וז"ל, פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל קא משמע לן, ע"כ. וכתב רש"י (ד"ה אימא לא), דלגבה איכא איסור טלטול. ועוד כתב (וד"ה קמ"ל), כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל, עכ"ל. והביא ההגהות אשרי את דברי האו"ז שהוכיח מרש"י שאין נשים מברכות על מעשהז"ג. וברור מדבריו שאין כוונתו רק שאינן מברכות, אלא שגם קיום מצוה אין להן. ומשום הכי באמת היו אסורות ליטול לולב משום מוקצה, שאין להן השתמשות בו כלל, אלא כיון שאנשים משתמשים בו, שפיר נחשב לכלי ג"כ לנשים. (ועי' בקונטרסי שעורים [עמ' קכד] שכתב לפרש דברי רש"י אלו באופן אחר.) על דרך זה כתב הרא"ש (ר"ה ד: ז) בשם בעל העיטור דאם נשים רוצות לצאת ידי חובת תקיעת שופר, צריכות לתקוע בעצמן. וכתב הקרבן נתנאל שם (אות ר) בטעמא דמילתא, דדומיא לסמיכה דאמרינן דמותרות לסמוך באקופיי ידייהו משום נחת רוח, ה"ה יכולות לתקוע בשביל נחת רוח, דבסמיכה באקופיי ידייהו ובתקיעת שופר יש איסור דרבנן היכא דליכא חיובא, או משום עבודה בקדשים מדרבנן או משום תקיעה שלא לצורך, ואפילו הכי שרינן להן האיסור דרבנן משום נחת רוח לנשים. אמנם היתר זה במקום איסור דרבנן שייך רק למי שרוצה בנחת הרוח, דהיינו האשה, אבל לא שרינן לאחר לעבור באיסור דרבנן משום נחת רוח לאחריני. (אמנם עיי"ש ברא"ש ששהביא מהראב"ה שמתיר לומר לתקוע להם.) וכן נקט השאגת אריה (סי' קו) לדינא, שאסור להוציא שופר ולולב לרה"ר בשביל נשים, שבנשים יש רק ענין של נחת רוח ולא קיום מצוה. וממילא שרינן רק איסור דרבנן בכה"ג, ולא הוצאה ברה"ר שהיא איסור דאורייתא. אולם, יעויין באג"מ (או"ח ח"ג סי' צד) שכתב שאפילו לפי פשוטות הגמ' שנשים סומכות רשות הוא רק באקופיי ידיהו, היינו רק לגבי סמיכה שנתמעט קרבן משום גזה"כ ומש"ה אסור להם לעשות סמיכה משום עבודה בקדשים, אבל בשאר מעשהז"ג שאין מיעוט ואין איסור בדבר כגון שופר ולולב שפיר יכולות לקיימן, וגם מקבלות שכר על זה.

ברכה במצות עשה שהזמן גרמא

נחלקו ר"ת והר"מ אם נשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא. לפי ר"ת (בתוס' קידושין לא. ד"ה דלא ובתוס' ר"ה לג. ד"ה הא) נשים מברכות על מעשהז"ג. אמנם הר"מ בפ"ג מהל' ציצית ה"ט כתב וז"ל, ונשים

ועבדים שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן, עכ"ל. בביאור שיטת ר"ת שמעתי ממו"ר הגר"צ שכטר שליט"א שנשים מקבלות שכר בקיום מצות עשה שהזמן גרמא כיון שיש להם קדושת ישראל שלמה אלא שנפטרו ממצוות עשה שהזמן גרמא. ולכן שפיר יכולות לברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו" שהכוונה שצונו ופטרנו.

אולם, אפשר לפרש שיטת ר"ת גם בענין אחר. כתבו התוס' (ר"ה לג. ד"ה הא) דס"ל לר"ת שברכה לבטלה היא רק מדרבנן, שהרי סוף כל סוף משבח להקב"ה כשהוא מברך, ושייך איסור דאורייתא רק אם מוציא שם שמים סתם בלי נוסח ברכה. ועפ"י יל"פ גם דברי ר"ת לגבי ברכת נשים. שאפשר שסובר ר"ת שנשים מקבלות שכר על מצוות עשה שהזמן גרמא ואעפ"כ לא יכולות לברך כיון דאינן יכולות לומר וצונו. אמנם, כיון שאיסור ברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן, משום נחת רוח לנשים שרינן איסור דרבנן, וכמבואר בגמ' חגיגה טז: . ועפ"י מבואר ג"כ שיטת הר"מ הנ"ל שנשים אינן מברכות על מעשהז"ג, שהרי הר"מ פסק (פ"א מהל' ברכות הל' טו) שברכה לבטלה היא מדאורייתא ובאיסור דאורייתא אין אנו מתירים משום נחת רוח. ונמצא שהתוס' והר"מ אזלי לשיטתייהו בדין ברכה לבטלה.

החילוק בין אשה לעבד כנעני בנוגע למ"ע שהז"ג

איתא בגמ' חגיגה (ד.) וז"ל, כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה דגמר לה לה מאשה, עכ"ל. ושמעתי ממו"ר הגר"צ שכטר שליט"א בשם הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל שאע"פ שהאשה המקיימת מ"ע שהזמן גרמא יש לה שכר, שאני עבד שאינו מקבל שכר, דיש לאשה קדושת ישראל שלמה אלא שפטרה התורה ממקצת מצוות, ולכן שפיר יכולה לחייב את עצמה במצוות שפטורות עליהן ואף מקבלת שכר עליהן. אבל בעבד כנעני כבר כתב הר"מ (בפ' יד מהל' איס"ב הל' יז), שכבר יצא מכלל עכו"ם. . . ולא בא לכלל ישראל, עכ"ל. דהיינו שיש בעבד כנעני מקצת קדושת ישראל, וממילא, במצוות שחייב בהן מקבל שכר על עשייתן. מיהו, לגבי מצות שאינו חייב עליהם עדיין הוא נחשב כנכרי, ואין לו שום שכר וקיום בעשייתן.

אמנם שמעתי ממו"ר הגר"צ שכטר שליט"א שהרה"ג ר' אהרן ליכטנשטיין שליט"א העיר להגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל מדברי הר"מ בתשובה (שו"ת הר"מ פאר הדור סי' ס) שכתב וז"ל, דהא עכו"ם שעשה מצוה נותנין לו שכר מצוה, אך אינו כמי שהוא מצווה, הא מיהא שכר מצוה בידו, וכו',

עכ"ל. והגרי"ד זצ"ל השיב לו ד"לאו שמיה דר"מ חתום עליה". כלומר שאנו מפקקים באמיתת הדברים בתשובת הר"מ (ויש דיון גדול לגבי תשובת הר"מ, ואכמ"ל).

גדר קיום מצוות ע"י גויים

בנוסף על כך כתב הר"מ (בפ"י מהל' מלכים ה"י) וז"ל, בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו וכו', עכ"ל. ומשמע מפשטות דברי הרמב"ם כאן (וכן מבואר להדיא בפיהמ"ש למס' תרומות ג:ט) שגוי (וכש"כ עבד) מקבל שכר ע"י עשיית מצוה. והוסיף ע"ז הרדב"ז וז"ל, ומ"מ במצוות שצריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן, עכ"ל. והנראה בזה היינו כדי שלא יזלזלו בקדושת החפצא.

אולם, כבר כתב האג"מ (יו"ד ח"ב סי' ז) שבדרך כלל אין לגוי שום קיום במצוות אלו, כגון לולב, שופר, וכדומה. והא דכתב הר"מ הנ"ל בהל' מלכים וכן בפירוש משניות שיש להם שכר מצוה כתב האג"מ לדחות, ע"ש. וכבר העיר בספר אהלי אברהם להרה"ג ר' אברהם קופמן זצ"ל (עמ' שפג-שפד) שהר"מ בתשובת הנ"ל מיירי במילה, שהיא לא מצוות של צדקה ואפ"ה כתב שיש לו שכר מצוה.

שיטת הגר"י ענגיל בענין ברכה במ"ע שהז"ג

עיי' באתון דאורייתא (כלל יא) שכתב (עפ"י דברי המנ"ח מצוה שכה) לחלק בענין זה בין ציצית וסוכה מצד אחד לבין שופר ועוד מצוות עשה שהזמן גרמא מצד שני. כתב האתון דאורייתא דסוכה וציצית הם מצוות שליליות ולא חיוביות, דהיינו שבשניהם אין מעשה המצוה קיום החיוב בעצם אלא היכי תמצי בעלמא שלא לעבור על איסור, דהיינו אכילה חוץ לסוכה ולבישת בגד בלי ציצית. וממילא, במצוות אלו, אין קיום כלל בזה במי שאינו מצווה על האיסור. וכתב עוד דכן מבואר מדברי התוס' קידושין (לו: ד"ה חוץ). תנן במס' קידושין (לו.), הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות וההקטרות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים, ע"כ. ועיי"ש בגמ' שהביאה מקור לכל הדברים האלו, שנוהגים רק באנשים. והקשו התוס' דתיפוק ליה דכל הני אינן כשירות בנשים לפי שהן מחוסרי בגדים. וכתבו התוס' בתירוצם השני שכיון שלא נצטוו בבגדי כהונה לא הו' מחוסרי בגדים. ועפ"י יסד האתון דאורייתא דכן בציצית, כיון

שנשים אינם מצוות בציצית, אין להם איסור של לבישת בגד בלי ציצית. וה"ה נמי לגבי סוכה, כיון שסוכה היא רק מצוה שלילית שלא לאכול חוץ לסוכה, כיון שהן אינן מצוות על מצות סוכה אין להם איסור לאכול חוץ לסוכה, ואין להן שום קיום באכילה בתוך הסוכה. אמנם במצוה כגון שופר ולולב שעצם המעשה יש לו חשיבות בעצמו אשה ג"כ מקיימת מצוה בעשייתה, עיי"ש. אולם, נראה בפשטות דמצוות סוכה וציצית הן ג"כ מצוות חיוביות ולא רק מעשים כדי שלא לעבור על איסורים בלבד. ועיין בשו"ת אבני נזר סי' תא שכתב סברא זו, שסוכה היא מצוה שלילי עיי"ש. ועיין באורח מישרים ח"א סי' יב וסי' כח להרה"ג ר' משה אהרן פאליאוו זצ"ל במה שהשיב על דבריו. ועי' ביוסף אומץ שנדפס בסוף אתון דאורייתא השלם להרה"ג ר' מאיר ליב לטמאן שליט"א שהעיר שהגר"י ענגיל בלקח טוב כלל יב אות ג חזר בו ממה שכתב כאן לגבי ציצית ונקט שמברכות עליהן, ע"ש.

שיטת העונג יו"ט בישיבת סוכה בשעת הגשמים ולגשים

כתב העונג יו"ט (או"ח סי' מט) שהדין שסוכה אסורה בהנאה כולל כל הנאות, ואפילו היכא דליכא ביטול מצוה. והוא דלא כדברי הט"ז (הל' סוכה סי' תרלח ס"ק ג) שנקט שמה שכתב בשו"ע אין נאותין מעצי הסוכה הוא רק ליטול עצי הסוכה מן הסוכה שבזה תבטל הקדושה. אבל בעוד שהסוכה קיימת אין איסור הנאה ממנה, ולכן מותר להניח משא על גבי הסכך וכדומה.

לפי הנחה זו חידש העונג יו"ט ב' חידושים. האחד, שבשעת ירידת גשמים, בנוסף למה שפטורים ממצוות סוכה, גם אסורים להישאר שם, שנהנה מעצי הסוכה שלא בשעת המצוה. ועוד חידש שאשה אסורה לישיב בסוכה כיון שאינה מקיימת מצוה ונהנית מעצי הסוכה (וכתב שהאיסור רק בפנויה שהרי נשואה מותרת משום תשבו כעין תדורו שכולל איש ואשתו ביחד). ברם, נראה שלא קיי"ל כוותיה דהרי בפשטות קיי"ל כהט"ז הנ"ל דהאיסור הנאה הוא רק בביטול הסכך ממצותה. ועוד בפשטות קיי"ל דנשים שסומכות רשות וכפי הצד שיש להן קיום מצוה. (עיין בספר אורח מישרים הנ"ל ח"א סי' ח במה שכתב בדברי העונג יו"ט.)

נשים במאי זכיין

איתא בגמ' ברכות (יז.) וז"ל, א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, עכ"ל. מבואר בגמ' שיש לנשים זכות מיוחדת ע"י מה שמסייעות לבניהם ולבעליהם ללמוד תורה. ובתוספת ביאור כתב היעירות דבש (דרוש א) וז"ל, וזהו שאלת הגמ' נשים במה זכיין רצה לומר במה מנצחים ליצר הרע כי אין לנצח ליצר הרע רק בתורה, ונשים לאו בני תורה נינהו, אם כן במה מנצחים ליצר הרע. ועל זה משני הואיל ועל ידם נלמד, כי מסייעים לגברייהו ללמוד, והן יושבות ומתענגות בעבורם, וכן מדריכים בניהם לתורה, הרי אף הן לומדות התורה. ואף בזו התורה מסייעתם ללחם עם היצר הרע כאלו הן לומדות התורה. וכן בכל אדם מי שאינו בעל תורה. אם כן הרי הוא משלל מכלי זין לעמוד נגד צר הצורר, ובמה יגן על עצמו, ולכך זאת העצה היעוצה להחזיק ללומדי תורה לשמה ולסייעם בכל לב. ואף הוא יאזור בעוז מתניו לקום לקראת אויב, ועיקר לשמח בהחזקת התורה ולא לילך בקרי, וכו', עכ"ל.

איתא במדרש רבה (בראשית רבה פר' סו סי' ג) מטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה דגן זו תלמוד תירוש זה אגדה, עכ"ל. מדברי המדרש יוצא שנכלל בברכת יעקב לא רק ברכות גשמיות של טל השמים ועוד אלא גם ברכות רוחניות, של מקרא ומשנה ועוד. נמצא שרבקה דאגה שבנה יעקב יקבל הן ברכות הגשמיות והן ברכות הרוחניות. מרת יוכבד פעשא בת הלל למשפחת מאיברוך היתה הסיוע למשפחתה לקבל ברכות הגשמיות וברכות הרוחניות. והיא היתה העידוד ג"כ לייסד שעורים של ועד לחיזוק התורה דקווינס ע"י בעלה הרב ד"ר זאב מאיברוך שליט"א שהם שעורים קבועים בימים שיש חופש מעבודה. וועד זה היה הראשון למינו, ועכשיו יצא מזה שעורים בימים אלו בהרכה מקומות. זכותה תגן עלינו, אמן.